
جایگاه جمعیت در تحقق تمدن نوین اسلامی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب

حسن نجفی (نویسنده مسئول)^۱

سیده زهرا عابدیان^۲

چکیده

جمعیت و فرزندآوری، ارزش بالایی در استحکام و توسعه یک تمدن دارد. برافراختن پرچم تمدن نوین اسلامی، تربیت نسلی است شجاع، دانشمند، متدین، مبتکر، پیش‌گام، خودباور، غیور. تحقق عینی چنین تمدنی با پرورش نسلی جوان میسر خواهد بود. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان نقطه عطفی در جمهوری اسلامی ایران در راستای ایجاد تمدنی نوین، نیروی انسانی مستعد و کارآمد را مهم‌ترین ظرفیت امید بخش کشور در تحقق تمدن نوین اسلامی دانسته است. با عنایت بر آسیب‌های وارده بر اثر کاهش جمعیت بر امت اسلامی، توجه به فرمایشات مقام معظم رهبری به عنوان ولی فقیه و مجتهد جامع الشرایط، می‌تواند مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی را هموار نموده و شاهد پیشرفت قابل توجهی در این امر بود.

۱. دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران. hnajafih@yahoo.com

۲. سطح ۲ مدرسه عالی حضرت آمنه سلام الله علیها، s.z.abedian@gmail.com

این تحقیق به روش تحلیلی و توصیفی و گردآوری کتابخانه‌ای با توجه به بیانات مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب، به بررسی جایگاه جمعیت در تحقق تمدن نوین اسلامی می‌پردازد برخی نتایج به دست آمده عبارت است از: نیروی انسانی مستعد، نقشی کلیدی در تشکیل امت اسلامی؛ قدرت بخشی اقتصادی، دفاعی - امنیتی و سیاسی کشور ایفا کرده و شرایط لازم جهت تشکیل امتی نیرومند را فراهم می‌آورد.

کلید واژه‌ها: فرزندان آوری، جمعیت، تمدن نوین اسلامی، بیانیه گام دوم انقلاب

مقدمه

قدرت و رشد هر جامعه در ابعاد مختلف آن؛ نظامی، اقتصادی، سیاسی و... منوط و وابسته به میزان و تعداد افراد آن جامعه است. موضوع جمعیت و فرزندان آوری پدیده مهمی در جامعه بوده و ارزش بالایی در استحکام و توسعه یک کشور دارد. در سال‌های اخیر، رهبر معظم انقلاب، به صورت ویژه بر این امر خطیر توجه داشته و بیانات فراوانی در نقد کاهش جمعیت و ضرورت توجه بیش از پیش بر این مسئله داشته‌اند.

اهمیت این موضوع تا بدانجاست که در آیات و روایات بسیاری به این موضوع اشاره شده و مورد مدح قرار گرفته است. سیره اهل بیت علیهم‌السلام و علمای دین نیز به صورت نظری و عملی بر این منوال بوده و متخصصان رشته‌های مرتبط به این مسئله، بر مسئله ازدیاد نسل و فرزندان آوری، تأکید داشته‌اند.

فرزندان آوری، علاوه بر آن که آثار و برکات قابل توجهی در بعد روحی - جسمی خانواده دارد، مهم‌ترین رکن برنامه‌ریزی آینده جامعه و عامل پیشرفت، افزایش ثروت، نیرومندی و اقتدار حکومت می‌گردد.

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به‌عنوان نقطه عطفی در جمهوری اسلامی ایران در راستای ایجاد تمدنی نوین، در اسلام گام برداشته است. این بیانیه با تبیین متفاوت، در عین نوآوری و خلاقیت، با بهره‌مندی از رویکردی تاریخی و مستند، و با روایتی زیبا و خوش ساخت از اصل انقلاب اسلامی، چالش‌ها، بحران‌ها، عبرت‌ها، دستاوردها و ظرفیت‌ها، با

روند پژوهی سیر به سوی تمدن نوین اسلامی و تکیه بر شناخت مزیت‌های کلیدی و الزامات جهش در چله دوم انقلاب، ضمن تجویز راهبردهای اساسی، با تصریح به الزامات درونی و حفظ ساحت بیرونی، نوید بخش تحولات عمیق و گسترده‌ای است. بیانیه گام دوم، اهمیت بحث در خصوص فرزندآوری و ازدیاد نسل را بیش از پیش افزایش داده است. از جمله اهدافی که در مسیر ایجاد تمدن نوین اسلامی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد و مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اشاره فرموده‌اند، عبارتند از: علم و پژوهش، عدالت، عزت ملی، استقلال و آزادی، اقتصاد و... در تمام موارد مورد اشاره، جهت دستیابی به نتیجه مطلوب، نیازمند حضور جمعیتی پر قدرت و انرژی می‌باشیم.

موضوع فرزندآوری و جایگاه آن، با آغاز تشکیل حکومت‌ها مورد توجه قرار گرفته است. در گذر زمان تحقیقات و پژوهش‌هایی در این زمینه مورد توجه قرار گرفته است. از جمله مقالات و کتبی که در این راستا به نگارش درآمده‌اند، عبارتند از:

- جمعیت و توسعه: ابعاد و چالش‌ها، صادقی، مرکز مطالعات و پژوهش‌های آسیا و اقیانوسیه.

- کاهش جمعیت، ضربه‌ای سهمگین بر پیکر مسلمین، حسینی طهرانی، علامه طباطبائی

- نقش و جایگاه جمعیت ایران در تمدن نوین اسلامی، ترابی، کنفرانس ملی مولفه‌های تمدن‌ساز در بیانیه گام دوم انقلاب.

- واکاوی جایگاه جمعیت در اسلام و نگاهی به جایگاه آن در نظام اسلامی، فولادی، معرفت فرهنگی اجتماعی.

در کتب و مقالات نام برده شده، به بحث جمعیت، اهمیت افزایش آن و تبعات کاهش آن در پیشرفت و ترقی جامعه اسلامی اشاره شده است. مقاله حاضر، به صورت منسجم‌تر به بحث جایگاه افزایش جمعیت و فرزندآوری در جهت دستیابی بر غایات و اهداف گام دوم انقلاب که غایت اصلی آن ایجاد تمدن اسلامی است، پرداخته خواهد شد که در متون اشاره

شده، بر این منظر کمتر توجه شده است.

با توجه به افزایش روحیه راحت طلبی و مسئولیت ناپذیری در تربیت فرزند؛ تهاجم فرهنگی و تغییر سبک زندگی (تجمل گرایی)؛ رواج تفکرات فمینیستی؛ مشکلات اقتصادی و توطئه و مکر دشمنان، صدمات جبران ناپذیری در تفکر و اعتقاد بر ازدیاد نسل در میان اعضای خانواده ایجاد شده است. تحلیل و بررسی فواید فرزندآوری و تأثیر آن بر قدرت سیاسی، اقتصادی، دفاعی و... به عنوان مؤلفه‌های اساسی بر تشکیل تمدن نوین اسلامی، می‌تواند قدمی باشد در تغییر نگرش‌ها و توجه به ازدیاد نسل در اذهان عمومی.

در پاسخ به این که جایگاه جمعیت در تمدن نوین اسلامی با تأکید بر گام دوم انقلاب چیست، مقاله حاضر ابتدا با اشاره بر نقش جمعیت و فرزندآوری در اسلام، جایگاه تمدن نوین اسلامی در بیانیه گام دوم و نقش جمعیت در تحقق تمدن نوین اسلامی، به شیوه توصیفی-تحلیلی می‌پردازد.

۱. نقش جمعیت و فرزندآوری در اسلام

جمعیت به عنوان اساس و پایه تشکیل سرزمین، از جمله موضوعاتی است که در عصر حاضر توجه زیادی را به خود معطوف کرده است. بررسی بحث جمعیت و فرزندآوری در دین اسلام به عنوان شریعتی که دارای تعالیم کامل و جامع می‌باشد، حائز اهمیت است. توجه به آیات و روایات و نظر علمای دینی که به صورت مستقیم و غیرمستقیم به موضوع جمعیت و فرزندآوری پرداخته‌اند، نمایانگر اهمیت و تأکید بر بنیان خانواده و جمعیت مطلوب در دین اسلام است.

۱.۱. جمعیت و فرزندآوری در آیات

قرآن کریم به صورت صریح و مستقیم امر به فرزندآوری نکرده است، اما تأمل در بسیاری از آیات و توجه به تفاسیر و مفاهیم آن‌ها این یقین را ایجاد می‌کند که ازدیاد نسل امری مطلوب و پسندیده است. از جمله مواردی که می‌توان به آن‌ها اشاره کرد، عبارتند از:

۱.۱-۱. فطری بودن تمایل به فرزندآوری

در اثبات فطری بودن تمایل به فرزندآوری، همین بس که انسان‌هایی که از موهبت داشتن فرزند محروم هستند، تمام تلاش خود را برای داشتن راه جایگزین از جمله داشتن فرزند خوانده می‌کنند. از جمله مصادیق این مورد آیه ۲۱ سوره یوسف است که عزیز مصر پس از خرید حضرت یوسف علیه السلام، به همسر خود می‌گوید: «أَكْرِمِي مُثُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا؛ تا در اینجاست گرامیش بدار، شاید به ما سودی برساند، یا او را به فرزندی بپذیریم». از این جمله چنین استفاده می‌شود که عزیز مصر فرزندی نداشت و در اشتیاق فرزند به سر می‌برد، هنگامی که چشمش به این کودک زیبا و برومند افتاد، دل به او بست که به جای فرزند برای او باشد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۳۵۸/۹).

۱.۱-۲. موهبت الهی بودن ازدواج و فرزند

ازدواج، امری مقدس، مبارک و واجب است. خداوند متعال در آیه ۷۲ سوره نحل می‌فرماید: «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيْنًا وَحَفْصَةً؛ خدا برای شما از میان خودتان همسرانی قرار داد و از همسرانتان فرزندان و فرزند زادگان پدید آورد». از جمله نعمت‌های پروردگار آنست که توالد و تناسل سلسله بشر را این چنین مقرر فرموده، در آغاز حوا را آفرید و در اثر ازدواج با آدم علیه السلام فرزندان پسر و دختر از آن دو بوجود آمد و در هر مرتبه از توالد فرزندان پسر و دختری آفریند و با یکدیگر ازدواج نموده انس گیرند و ایتلاف یابند و بدین اساس نسل بشر در جهان باقی بماند، فرزندان پسر نواده و فرزندان دختر حفیده و نواده دختری نامیده می‌شوند، این بزرگترین نعمتی است که آفریدگار ارزانی فرموده و چنانچه بشر از آن اعراض نمایند و رابطه سببی و ازدواج را نادیده بگیرند، نسل بشر قطع می‌شود (حسینی همدانی، ۱۴۰۴: ۴۹۱/۹).

۱.۱-۳. فرزند به عنوان یار و مددکار

در قرآن کریم فرزند به عنوان امداد، یار و مددکار انسان معرفی شده است. در آیه ۱۲ سوره

نوح آمده است: «وَيُمِدُّكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ؛ و شما را به اموال و فرزندان مدد کند». کلمه "امداد" به معنای رساندن مدد به دنبال مدد دیگر است و مدد به معنای هر چیزی است که آدمی را در رسیدن به حاجتش کمک کند، اموال و فرزندان نزدیک ترین کمک های ابتدایی برای رسیدن جامعه انسانی به هدف های خویش است (موسوی همدانی، ۱۳۷۴: ۴۵/۲۰).

۱.۱-۴. حرمت سقط جنین

آیه ۱۲ سوره ممتحنه و آیه ۱۵۱ سوره انعام از جمله آیاتی هستند که قتل فرزند ولو به روش سقط جنین را نهی کرده اند. مرحوم طبرسی در تفسیر آیه «وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ» میفرماید؛ و فرزندان شان را نکشند بروجهی از وجوه نه زنده بگور کنند و نه سقط جنین نمایند (مترجمان، ۱۳۶۰: ۴۶۴/۹).

در آیه ۱۵۱ سوره انعام از کشتن کودکان به دلیل گرسنگی نهی می‌کند. «وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِّنْ إِمْلَاقٍ؛ آیت الله مکارم شیرازی در تفسیر این آیه بر حرمت قتل حتی در دوران جنینی اشاره می‌کنند. ایشان می‌فرمایند: «از این آیات برمی‌آید که عرب های دوران جاهلی نه تنها دختران خویش را به خاطر تعصب های غلط زنده به گور می‌کردند بلکه پسران را که سرمایه بزرگی در جامعه آن روز محسوب می‌شد، نیز از ترس فقر و تنگدستی به قتل می‌رسانیدند خداوند در این آیه آن‌ها را به خوان گسترده نعمت پروردگار که ضعیف ترین موجودات نیز از آن روزی می‌برند توجه داده و از این کار بازمی‌دارد. با نهایت تأسف این عمل جاهلی در عصر و زمان ما در شکل دیگری تکرار می‌شود، و به عنوان کمبود احتمالی مواد غذایی روی زمین، کودکان بی‌گناه در عالم جنینی از طریق "کورتاژ" به قتل می‌رسند. گرچه امروز برای سقط جنین دلائل بی‌اساس دیگری نیز ذکر می‌کنند، ولی مسئله فقر و کمبود مواد غذایی یکی از دلائل عمده آن است. اینها و مسائل دیگری شبیه به آن، نشان می‌دهد که عصر جاهلیت در زمان ما به شکل دیگری تکرار می‌شود و "جاهلیت قرن بیستم" حتی در جهانی وحشتناک تر و گسترده تر از جاهلیت قبل از اسلام است» (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۳۴/۶).

۲.۱. جمعیت و فرزندآوری در روایات

در روایاتی که از لسان مبارک اهل بیت علیهم السلام جاری شده است، می‌توان بر اهمیت موضوع ازدیاد نسل و فرزندآوری دست یافت. برخی از روایات که در این موضوع نقل شده‌اند، عبارتند از:

- عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَكْثَرُوا الْوَلَدَ، أَكْثَرِ بِكُمْ الْأُمَّمَ غَدًا،» (کلینی، ۱۴۰۷: ۳۲۸/۱۱). کثرت فرزند موجب کثرت امت و فخر و مباهات رسول خدا صلی الله علیه و آله در قیامت می‌شود.

- وَ قَالَ: تَنَاجَحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبْهِي بِكُمْ الْأُمَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَوْ بِالسَّقَطِ؛ ازدواج کنید و فرزند بیاورید. من به وسیله شما، حتی فرزندان سقط شده شما، در روز قیامت بر امت‌ها مباهات می‌کنم (مجلسی، ۱۴۰۳: ۲۲۰/۱۰۰)؛ اهمیت داشتن فرزند به حدی است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرزندان سقط شده (به صورت شرعی و خارج از اختیار) امت را نیز باعث فخر و مباهات دانسته‌اند.

- وَ عَنْهُ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام أَنِّي اجْتَنَبْتُ طَلَبَ الْوَلَدِ مُنْذُ خَمْسِ سِنِينَ وَ ذَلِكَ أَنَّ أَهْلِي كَرِهَتْ ذَلِكَ وَ قَالَتْ إِنَّهُ يَشْتَدُّ عَلَيَّ تَرْبِيَّتُهُمْ لِقَلَّةِ الشَّيْءِ فَمَا تَرَى فَكَتَبَ علیه السلام إِلَيَّ اظْلُبِ الْوَلَدَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَرْزُقُهُمْ (کلینی، ۱۴۰۷، ۳/۶)؛ بکر بن صالح می‌گوید در نامه‌ای به امام موسی کاظم علیه السلام نوشتم که مدت ۵ سال است از فرزندآوری خودداری کرده‌ام به خاطر این که همسرم تمایلی به این کار ندارد و می‌گوید تربیت فرزند با وضعیت فقر ما سخت است، امام علیه السلام در پاسخ فرمودند فرزند بیاور خداوند روزی آن‌ها را می‌دهد.

- امام رضا علیه السلام: چون خدا خواهد به بنده‌ای خیری دهد، نمیرد تا فرزند خود را ببیند و روایت است هر که بی‌اولاد بماند و بمیرد چنانست که در میان مردم نبوده، و هر که بمیرد و فرزندی بگذارد چنان است که نمرده (ترجمه میرباقری، ۱۳۶۵: ۴۱۹/۱).

این احادیث و احادیثی از این قبیل با هدف تشویق و ترغیب بر فرزندآوری، نشان دهنده اهمیت جایگاه فرزندآوری در دین مبین اسلام است که نباید از این مهم غافل شد.

۳.۱. فرزندآوری از منظر فقه

آیات و روایات مورد بحث نشان‌گر اهمیت و تأکید بر فرزندآوری و افزایش جمعیت در آموزه‌های اسلامی است. افزایش نسل در سبک زندگی اسلامی، تابع شرایط خاصی نیست، بلکه به حکم اولی، در تمام زمان‌ها (عصر و صنعتی) و در همه شرایط (توانمندی یا تهیدستی)، مستحب موکد است. از این رو دستور به تکثیر نسل همواره به‌عنوان یک راهبرد معقول به منظور دستیابی به اهداف متعالی اسلام، به قوت خود باقی است (ملکوتی‌نیا و روزبهانی، ۱۳۹۷: ۵۶).

از ادله جواز پیشگیری از فرزندآوری می‌توان به اصل اباحه و قاعده سلطنت اشاره کرد، زیرا اصل بر مباح بودن چنین عملی است و بنا بر اصل سلطه هر کس بر اعضا و جوارح خود، انسان می‌تواند از انعقاد نطفه خود جلوگیری کند؛ یعنی انسان مالک رحم و نطفه خود نیز است (قنبریور، ۱۳۹۴: ۲۲۰). بنابراین با توجه به آیات و روایات، در حالت عادی و طبیعی، باقی گذاشتن نسل امری مطلوب و راجح بر هر مسلمانی است و نه امری لازم و واجب.

با توجه به این‌که برخی نیازهای انسان ثابت و در همه اعصار موجود است، دین اسلام احکام خاص و ثابتی را برای این نیازها قرار داده است. اما باید دانست در گذر زمان و بر اساس مصالح و مفاسد، برخی نیازهای انسان دائماً در حال تغییر و تحول می‌باشد. جهت حل مسائل پیش آمده در موضوعات این چنینی، اسلام به حاکم جامعه اسلامی این اختیار را داده است تا با لحاظ مصلحت جامعه، احکام حکومتی را صادر کرده و به اداره جامعه اسلامی پردازد.

اضطرار، عسر و حرج، یا کاهش جمعیت مسلمانان، از جمله مواردی است که می‌تواند به دستور حاکم جامعه اسلامی (حکم حکومتی)، حکم وجوب یا حرمت به خود بگیرد.

زمانی که جمعیت یک کشور رو به اضمحلال باشد، درخصوص فرزندآوری صحت حکم حکومتی سازگاری دارد، زیرا چنین حکمی دخالت در حریم خصوصی اشخاص نیست، چون منافع جمع و مصلحت نظام در میان است؛ در واقع مخالف با نص شرعی نیست، چرا که حکم فرزندآوری فی نفسه نه واجب است و نه حرام، بلکه مستحب است. بنابراین، الزام افراد بر باروری و فرزندآوری از جانب حاکم شرع صرف در سلطنت افراد تلقی نمی شود، زیرا در زمان غیبت، قوام جامعه اسلامی به ولایت ولی امر مسلمین بستگی دارد؛ چنان که قرآن کریم میفرماید: «اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم» (نساء: ۵۹). بنابراین، ولی فقیه و مجتهد جامع الشرایط می تواند از تکثیر نسل در منطقه ای از جامعه اسلامی به صورت موقت ممانعت کند، یا گاهی به خاطر کاهش جمعیت مسلمانان در یک منطقه، حکم به افزایش جمعیت دهد.^۱

۲. جایگاه تمدن نوین اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

تمدن سازی، از جمله موضوعاتی است که در دهه اخیر در جهان اسلام رونق قابل توجهی داشته است. انقلاب اسلامی ایران به عنوان آغازگر تجدید حیات تمدن نوین اسلامی برای امت اسلامی و جوامع اسلامی پیام احیای هویت اسلامی و بازگشت به تمدن و فرهنگ اسلامی را به ارمغان آورده است و در این مسیر، مولفه ها و شاخص های سخت افزاری و نرم افزاری مختلفی را مورد توجه قرار داده است. در چنین نقطه عطفی، رهبر حکیم انقلاب اسلامی با صدور «بیانیه گام دوم انقلاب» و برای ادامه این راه روشن، به تبیین دستاوردهای شگرف چهار دهه گذشته پرداخته و توصیه هایی اساسی به منظور «جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ» ارائه فرموده اند.

بیانیه گام دوم دارای آموزه ای جامع و کامل است. بیانیه به صورت شفاف آرمان بزرگی را

۱. جهت مطالعه بیشتر، مراجعه کنید: قنبرپور، بهنام، پژوهشی بر قلمرو اختیارات حکومت اسلامی و تدابیر آن در جلوگیری از کاهش نسل / مظاهر، معصومه، فواعد ناظر بر تکثیر موالید، موسوی، سید حسن، حکم

برای انقلاب اسلامی با عنوان «ایجاد تمدن نوین اسلامی» بیان می‌کند. به عبارتی هدف غایی انقلاب اسلامی ایران را ایجاد تمدن نوین اسلامی بیان می‌کنند. بررسی نکاتی در این خصوص، ضروری است.

۱.۲. نقش جمعیت در تحقق تمدن نوین اسلامی

هر تمدنی برای شکل‌گیری، نیازمند سرزمین است. از جمله عواملی که برای تمدن سازی مورد توجه قرار می‌گیرد، عبارتند از عوامل دفاعی و سیاسی، علمی - پژوهشی، اقتصادی و... بالطبع لازمه دستیابی به عوامل مذکور، حضور جمعیتی قوی و مقتدر در سرزمین است تا بتوان به وسیله این جمعیت، به هدف اصلی که تشکیل تمدنی نو و عزتمند است، دستیافت. رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب نیروی انسانی مستعد و کارآمد را مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور در تحقق تمدن نوین اسلامی دانسته‌اند. معظم له در بیانیه فرموده‌اند: «مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور، نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی است... اینها ثروت عظیمی برای کشور است که هیچ اندوخته مادی با آن مقایسه نمی‌تواند شد» (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷: ۳۱). در ذیل برخی از عوامل تشکیل دهنده یک تمدن و نقش جمعیت بر آن‌ها بررسی می‌گردد.

۱.۱-۲. نقش جمعیت بر امت‌سازی

تمدن نوین اسلامی چشم‌انداز مشترک امت اسلامی است که برای دستیابی به آن، فرایندی قابل شناسایی است که در آن تشکیل نظام اسلامی، دولت اسلامی و امت اسلامی، مقدمه دستیابی به تمدن نوین اسلامی است. از این رو نظام‌سازی و امت‌سازی، دو مؤلفه مهم اسلام و تمدن اسلامی است (فولادی و حسینی، ۱۳۹۸: ۶۶).

امت مفهومی منحصر به فرد است. در قرآن کریم، مفاهیم اجتماعی متعددی مانند: امت، قوم، قبیله، حزب و... به کار رفته است که نشان دهنده توجه به زندگی اجتماعی

انسان و جوامع بشری است (قاسمی و بهزادی و حسینی، ۱۳۹۳: ۲/۲۲۹). بنابراین می‌توان گفت؛ مراد از امت اسلامی، گروه وسیعی از مردم است که تحت رهبری و هدایت مشترک هستند و به سوی هدفی واحد در حرکت‌اند (بیدالله خانی، ۱۳۹۳: ۲/۳۱۷). وحدت امت اسلامی و حرکت با هدف تشکیل امت واحده، به معنای تحقق وحدت اسلامی در مجموعه امت اسلام و سراسر جهان اسلام است، به گونه‌ای که در نهایت، نوید بخش تشکیل امت واحده اسلامی باشد (همان). با توجه به بیانات آیت‌الله خامنه‌ای؛ اتحاد دنیای اسلام مراتبی دارد؛ پایین‌ترین مرتبه‌اش این است که جوامع اسلامی، کشورهای اسلامی، دولت‌های اسلامی، اقوام اسلامی، مذاهب اسلامی، علیه هم دست به تعرض نزنند، با هم معارضه نکنند، به یکدیگر ضربه نزنند؛ این قدم اول است. البته بالاتر از این، این است که دنیای اسلام علاوه بر این که به یکدیگر ضربه نمی‌زنند، در مقابل دشمن مشترک هم دست به دست هم بدهند، اتحاد واقعی و کافی داشته باشند، از یکدیگر دفاع کنند. این هم یک قدم بالاتر است؛ از این بالاتر هم این است که کشورهای اسلامی، ملت‌های اسلامی هم‌افزایی کنند. کشورهای اسلامی از لحاظ علمی، از لحاظ ثروت، از لحاظ امنیت، از لحاظ قدرت سیاسی در یک سطح نیستند، می‌توانند به یکدیگر کمک کنند، هم‌افزایی کنند، آنهایی که بالاترند در هر بخشی، دست آن کسانی را که پایین‌تر هستند بگیرند؛ این هم یک مرحله‌ای از وحدت است. مرحله بالاتر هم این است که همه دنیای اسلام متحد بشوند در جهت رسیدن به تمدن نوین اسلامی. این چیزی است که جمهوری اسلامی هدف غایی قرار داده: رسیدن به تمدن اسلامی، منتها تمدن متناسب با این زمان، تمدن نوین اسلام. اینها مراتب وحدت است (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4401698/08/24>).

آنچه واضح است این است که امت اسلامی با وحدت و اتحاد میان اعضای خود معنا و مفهوم می‌یابد. اعضای یک امت و به عبارتی جمعیت تشکیل دهنده امت دارای آثار عظیم و منشأ بسیاری از امور است.

رهبر معظم انقلاب در خصوص ورود انقلاب اسلامی به دومین مرحله خودسازی، جامعه پردازی و تمدن‌سازی در بیانیه گام دوم انقلاب به این نکته اشاره می‌فرمایند که انقلاب پرشکوه ملت ایران، «بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین» انقلاب عصر جدید است (بیانیه گام دوم، ۱۳۹۷: ۱۱). در بخش دیگر از بیانات خود در مورد برداشتن گام‌های استوار در آینده که در راستای امت‌سازی قدرتمند است، جوانان را خطاب قرار داده و از آن‌ها دعوت می‌کنند تا بخش دیگری از جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ را آغاز نمایند (همان: ۱۶). اشاره و تأکید معظم له بر مردمی بودن انقلاب و نقش جوانان در تحقق تمدن نوین اسلامی، بیان‌گر حائز اهمیت بودن بحث جمعیت در تحقق و ثبات امت‌سازی است. هر چه افراد بیشتری در تحقق یک امت و تمدن دخیل باشند، درصد انحطاط و ضربه‌پذیری آن تمدن کاهش خواهد یافت و هرچه جمعیت موجود نیروی جوان باشد، اهداف مورد نظر در تحقق تمدن، با سرعت و انگیزه قابل توجهی پیش خواهد رفت.

جهان اسلام با جمعیتی بیش از یک میلیارد و سیصد میلیون نفر پس از جهان مسیحیت، دومین جمعیت بزرگ مذهبی است. از نظر میزان گسترش جمعیت مسلمانان در مناطق مختلف جهان نیز آمارها بسیار روشن‌گر هستند. از کل ۳۹ کشور آسیایی، ۲۱ کشور جزء کشورهای اسلامی‌اند. همچنین از ۵۸ کشور آفریقایی، بیست کشور آن مسلمان هستند. در قاره اروپا فقط دو کشور اسلامی آلبانی و بوسنی هرزگوین وجود دارند؛ ولی مسلمانان با مهاجرت به کشورهای بزرگ اروپایی چون انگلستان، فرانسه، آلمان و ایتالیا توانسته‌اند جمعیت‌های چند میلیونی را در این کشورها به وجود آورند. همچنین از مجموع ۱۹۲ کشور جهان، هم‌اکنون ۵۷ کشور در کنفرانس اسلامی عضویت دارند (بیدالله خانی، ۱۳۹۳: ۲/۳۳۷). کاملاً مشخص است که تعداد کشور اسلامی که منشأ ایجاد و تشکیل آن، وجود جامعه و گروه‌ها و مجموعه‌های انسانی است، تا چه اندازه می‌تواند در دستیابی و تشکیل تمدن نوین اسلامی اثرگذار باشند.

۱.۲-۲. نقش جمعیت بر قدرت اقتصادی

از آن جایی که امور مادی در ایجاد بسترهای مادی و معنوی و شکوفایی یک تمدن نقش اساسی دارد، توجه به امور اقتصادی به عنوان ابزار کارآمد مورد تأکید است. اقتصاد، به ویژه نوع اقتصاد مقاومتی، اقتدار ملی، استقلال و خود کفایی اقتصادی را فراهم می‌کند و در نهایت نقش محوری در تمدن نوین اسلامی دارد. رهبر معظم انقلاب، بارها بر اعتلای اقتصادی و پیشرفت مادی به عنوان هدف قطعی تمدن اسلامی تأکید کرده‌اند. ایشان در بیانیه گام دوم انقلاب بر اهمیت اقتصاد تأکید کرده و می‌فرمایند: «اقتصاد یک نقطه کلیدی تعیین کننده است... اقتصاد البته هدف جامعه اسلامی نیست، اما وسیله‌ای است که بدون آن نمی‌توان به هدف‌ها رسید. تأکید بر تقویت اقتصاد مستقل کشور که مبتنی بر تولید انبوه و با کیفیت و توزیع عدالت محور و مصرف به اندازه و بی‌اسراف و مناسبات مدیریتی خردمندانه است و در سال‌های اخیر از سوی این جانب بارها تکرار و بر آن تأکید شده است، به خاطر همین تأثیر شگرفی است که اقتصاد می‌تواند بر زندگی امروز و فردای جامعه بگذارد (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷: ۳۹).

اقتصاد زمانی واجد توان پایداری و مقاومت فوق العاده می‌گردد که محوریت آن توده‌های مردمی باشند، مقصود از مردمی کردن اقتصاد، حساس کردن آن‌ها به اقتصاد و سپس درگیر نمودن مردم به عنوان مصرف کننده‌ای فعال در اقتصاد است. گام بعدی درگیر کردن مردم به عنوان تولیدکننده و توزیع‌گر فعال و مهم‌تر از همه دخالت دادن مردم در توسعه کشور و رقم زدن توسعه مشارکتی که بسیار وسیع‌تر از دخالت دادن صرف سرمایه‌های مردم در اقتصاد است. بنابراین می‌بایست توانمندسازی آحاد مردم در دستور کار قرار گیرد تا زمینه برای مؤثر همه افراد در فعالیت‌های مولد اقتصادی فراهم شود (موهبتی و ضیائی‌ان، ۱۳۹۷: ۳).

امروزه، نقش و اهمیت نیروی انسانی در فرایند تولید و ارائه خدمات در جوامع بشری به عنوان مهم‌ترین عامل مشخص شده است. با نگاهی به مراحل تمدن بشری مشخص می‌

شود که نقش نیروی انسانی از نیروی کار ساده به سرمایه انسانی تکامل یافته است، چرا که پیشرفت تکنولوژی بدون تحولات نیروی انسانی فاقد کارایی است، امروزه تحولات و رشد بهره‌وری نیروی کار موجب ارتقای سازمان‌ها و به تبع آن توسعه اقتصاد می‌شوند. در همین راستا تأمین شرایط و فعال‌سازی امکانات و منابع مالی و سرمایه‌های انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقاء درآمد، از راهبردهای تحقق اقتصاد مقاومتی است (محمودی، ۱۳۹۷: ۲). توسعه کارآفرینی، مشارکت حداکثری مردم در اقتصاد کشور، افزایش بهره‌وری، ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری، افزایش تولید داخلی، مدیریت مصرف و افزایش ارزش افزوده به‌عنوان اهداف اصلی اقتصاد مقاومتی هستند، بنابراین تحقق اقتصاد مقاومتی در سایه توسعه کارآفرینی، مشارکت حداکثری آحاد جامعه، بهبود فضای کسب و کار، ارتقای آموزش و مهارت منابع انسانی، بهبود الگوهای مصرف مردم و در واقع به‌طور کلی بهبود وضعیت سرمایه انسانی امکان‌پذیر می‌باشد (خان‌باشی و بستان‌منش، ۱۳۹۴: ۳۳).

در بیانیه گام دوم انقلاب، رهبر معظم انقلاب پس از بیان مشکلات موجود در حوزه اقتصاد؛ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، درون‌زایی اقتصاد کشور، مولد شدن و دانش بنیان شدن آن، مردمی کردن اقتصاد و... را به‌عنوان راه‌های حل مشکلات اقتصادی دانسته و فرمودند: «بی‌گمان یک مجموعه جوان و دانا و مسلط بر دانسته‌های اقتصادی در درون دولت خواهند توانست به این مقاصد برسند. دوران پیش‌رو باید میدان فعالیت چنین مجموعه‌ای باشد» (بیانیه گام دوم، ۱۳۹۷: ۴۱). به منظور دستیابی بر اقتصاد موفق می‌بایست چرخه تولید و تربیت نسل جوان و نیرومند، به صورت هدفمند پیگیری شود تا جامعه از این جهت دچار مشکل نشود. بنابراین، جمعیت انسانی، به‌عنوان سرمایه ملی، عامل مهم و تأثیرگذار بر فعالیت‌های اقتصادی و وضعیت رفاهی هر کشور محسوب شده و مسیر را در جهت تحقق تمدن نوین اسلامی هموار می‌نماید.

۳- ۱- ۲ نقش جمعیت بر اقتدار دفاعی - امنیتی

اقتدار دفاعی - امنیتی از ابزارهای تمدن‌سازی نوین اسلامی است. اقتدار دفاعی - امنیتی یکی از ابعاد اقتدار ملی است که شکل کارآمدی از مجموعه توانمندی‌های نظامی، انتظامی، اطلاعاتی، حفاظت و اطلاعات و بسیج مردمی در چارچوبی مقبول و مشروع با پشتیبانی سایر مولفه‌های قدرت ملی و استفاده از امکانات مادی و معنوی کشور برای دفع تهدیدات و خطرات دشمنان خارجی و داخلی و دفاع از ارزش‌ها، آرمان‌ها و منافع ملی در راستای سیاست‌های دفاعی - امنیتی می‌باشد (رشیدزاده، ۱۳۸۸: ۱۲). در تأکید این موضوع، رهبر انقلاب می‌فرماید: «قدرت دفاعی برای یک کشور حیاتی است، برای اقتدار یک ملت حیاتی است. اگر این قدرت دفاعی را ملت‌ها نداشته باشند، آن کسانی که اهل تجاوز و تعرض و سوء استفاده و دخالت کردن و دست‌اندازی به دیگر کشورها و ملت‌ها هستند - که امروز نمونه‌هایش را دارید در دنیا می‌بینید: آمریکا و بعضی از کشورهای دیگر - آن‌ها را راحت نمی‌گذارند؛ اگر قدرت دفاعی در یک کشوری وجود نداشته باشد، دیگران آن‌ها را راحت نمی‌گذارند و به همه چیز آن‌ها تعرض می‌کنند که امروز می‌بینید به بعضی از کشورها چه تعرض‌هایی می‌شود (بیانات در ارتباط تصویری با مراسم مشترک دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری نیروهای مسلح، ۹۹/۰۷/۲۱: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46633>). ایشان [خصوصیتی] که باید نیروهای دفاعی ما به آن توجه داشته باشند، مسئله عمل به آیه شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» می‌دانند. ایشان می‌فرمایند: «معنای این آیه این است که غافلگیر نشوید؛ معنایش این است که اگر چنانچه دشمنی به شما حمله کرد، شما بر اثر کمبود امکانات، کمبود سلاح و مهمات، کمبود آمادگی، خسارت تحمل نکنید، که خسارت شما خسارت ملت است، خسارت شما اسلام است (دیدار جمعی از فرماندهان، ۹۴/۱/۳۰). آمادگی نیروهای مسلح برای حکومت اسلامی یک ضرورت است. آمادگی همیشگی، باعث می‌شود دشمن از فکر حمله به حکومت اسلامی ترس داشته باشد. این آمادگی‌ها به

حکم آیه فوق بر نیروهای مسلح کشور و بر همه آحاد جامعه لازم است (حبیب‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۷).

بنابراین قدرت دفاعی - امنیتی باید از ویژگی‌هایی برخوردار باشد که امنیت ملی کشور را تأمین نماید، برای آحاد جامعه اسلامی رفاه و آسایش را فراهم کند، منافع ملی را تضمین کرده و در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی ضمن تعامل سازنده از اصول و بنیان‌های اساسی انقلاب اسلامی حفاظت و حراست نماید (ایزدی و دولت‌شاه، ۱۳۹۶: ۱۸۲) در تمام موارد و نکاتی که به امنیت ملی و ابعاد آن اشاره می‌شود، نقش محوری مردم و جمعیت دیده می‌شود (خرمشاد و طرح‌زادگان، ۱۳۹۷: ۱۱۰). به فرموده آیت‌الله خامنه‌ای: «وجود نیروهای مسلح مستقل، آگاه، مبتکر، شجاع، فداکار، بدون این‌که گلوله‌ای هم شلیک بکنند، برای یک کشور امنیت‌آور است» (<https://farsi.khamenei.ir/speech-91/06/28>) (content?id=20997). ایشان در بیانیه گام دوم انقلاب، ایستادگی روزافزون در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان را از برکات انقلاب اسلامی معرفی کرده و این تسلیم‌ناپذیری، صیانت و پاسداری از انقلاب را خصوصیت شناخته شده ایران و ایرانی و جوانان این مرز و بوم دانستند. ایشان قدرت ملت ایران را چنان می‌دانند که معتقدند غرب امروز، برای مقابله سیاسی و امنیتی با جمهوری اسلامی ایران خود را محتاج به یک ائتلاف بزرگ از ده‌ها دولت معاند یا مرعوب می‌بینند. وجود جمعیتی پرشور، انقلابی به همراه حضور نسل جوان و مصمم موجب تحقق این اقتدار و صلابت در بخش امنیتی شده است.

اکثر کشورهای پرجمعیت جهان، کشورهای قدرتمند جهان نیز هستند. البته نه این‌که هر کدام جمعیت بیشتری دارد، قدرت ملی آن نسبت به دیگری بیشتر است. همچنان که مشاهده می‌شود کشور چین با ۱۳۲۱۸۵۱۸۸۸ نفر به عنوان پر جمعیت‌ترین کشور دنیا به لحاظ قدرت ملی بعد از آمریکا و روسیه قرار دارد. این در حالی است که جمعیت آمریکا و روسیه روی هم تنها ۳۳٪ جمعیت چین را شامل می‌شود. علاوه بر آن کشور انگلستان با دارا بودن ۴/۵٪ جمعیت چین به لحاظ قدرت ملی بعد از چین در رتبه چهارم جهانی است.

(حافظ نیا و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۳۱). اگرچه نمی‌توان کشوری را به علت آن که جمعیتی بیشتر از سایر کشورها دارد، قوی‌ترین کشور دانست؛ اما این مسئله نیز حقیقت دارد که اگر کشوری جز دولت‌های پرجمعیت جهان نباشد، نمی‌تواند به قدرتی درجه یک تبدیل شود و این مقام را حفظ کند (مورگنتا، ۱۳۷۴: ۲۲۲). در نتیجه، بزرگ‌ترین وظیفه در زمینه قدرت دفاعی و نفوذ آن برای حفظ تعادل و بقا - به‌عنوان مولفه‌ای قابل توجه در تشکیل و قدرت تمدنی اسلامی و نوین - برعهده جمعیت آن است.

۱.۲-۴- نقش جمعیت بر قدرت سیاسی

حکومت و قدرت سیاسی عاملی مؤثر و نقش‌آفرین در تمدن‌ها و نیز احیای تمدن اسلامی است. تمدن بدون حکومت شکل نمی‌گیرد. هیچ تمدنی در طول تاریخ بدون حکومت شکل نگرفته است؛ نه این‌که هر جا حکومت بوده، تمدن هم بوده است. پس، قطعاً مجموعه امکانات یک حکومت به رشد تمدن متعلق به آن کمک می‌کند (رضایی، ۱۳۹۱: ۳۴۲). قدرت، در بعد سیاسی عبارت است از توانایی در تأمین هدف‌ها و منافع داخلی خارجی خود (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۱۸۸). بعد سیاسی قدرت ملی یکی از ابعاد تعیین‌کننده‌ای است که نقشی اساسی در ظهور و بروز اقتدار ملی دارد. این بعد از قدرت ملی دارای مولفه‌ها و شاخص‌هایی است که گسترش مولفه‌های آن می‌تواند زمینه‌ساز ظهور و بروز اقتدار ملی شود (کاظمی، ۱۳۹۸: ۱۵۳). بعد سیاسی قدرت ملی دارای مولفه‌های زیادی چون مدیریت سیاسی، سیاست خارجی، نخبگان کارآمد، ماهیت حکومت، دیپلماسی عمومی، اعتقادات (ایدئولوژی) اسلامی و... می‌باشد (همان: ۱۶۱).

از عوامل مهم و تأثیرگذار بر قدرت سیاسی، بسیج مردمی است. بسیج عمومی مردم اشاره به گردهم آمدن مجموعه‌ای از انسان‌ها حول محور و هدفی خاص است، که در هر کشوری و با هر آیین و مسلکی می‌تواند مشاهده شود (بدرا، ۱۳۹۷: ۶۵). مقام معظم رهبری، بسیجی را هر یک از آحاد ملت می‌داند که در هرجایی که به حضور او نیاز هست، آماده باشد (بیانات در جمع نیروهای بسیجی شرکت‌کننده در اردوی رزمی - فرهنگی علویون؛

https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8994۸۰/۰۸/۲۱). در حقیقت، نقش مردم در نظام‌های مردم‌سالار دارای اهمیت بالایی است. نظام‌های مردم‌سالار تکیه قدرت خود را بر روی عنصر مردم قرار می‌دهند. در واقع، نظام‌های مردم‌سالار به منظور پیشبرد هدف‌های سیاسی خود اقدام به بسیج سیاسی مردم می‌کنند. در مردم‌سالاری دینی مردم نقش تعیین‌کننده در روندهای سیاسی و اداره جامعه دارند. مردم به‌عنوان یکی از پایه‌های مشروعیت سیاسی در نظام مردم‌سالاری دینی تلقی می‌شوند. جدا از نقش مشروعیت‌بخش در نظام مردم‌سالاری دینی، مردم با مشارکت سیاسی از جمله رأی دادن و حضور در انتخابات، مقابله با فتنه‌های داخلی و خارجی، حضور در صحنه‌های ملی و استکبارستیزی، به روندها و نهادهای سیاسی شکل می‌دهند. بنابراین رضایت و حضور سیاسی - اجتماعی مردم نقش کلیدی در تقویت بعد سیاسی قدرت ملی و تقویت اقتدار ملی در عرصه منطقه‌ای و جهانی دارد (کاظمی، ۱۳۹۸: ۱۶۴).

رهبر معظم انقلاب در بخش‌های مختلف بیانیه بر اهمیت قدرت سیاسی یک کشور و تأثیر آن بر ایجاد تمدنی قوی و اسلامی، اشاره کرده‌اند. ایشان به اوج رسیدن مشارکت مردمی و ارتقاء بینش سیاسی آحاد مردم را از جمله برکات بزرگ انقلابی اسلامی دانسته و در این خصوص می‌فرمایند: “انقلاب، مشارکت مردمی را در مسائل سیاسی مانند انتخابات، فتنه با فتنه‌های داخلی، حضور در صحنه‌های ملی و استکبارستیزی به اوج رسانید. همچنین فرمودند، بینش سیاسی آحاد مردم و نگاه آنان به مسائل بین‌المللی را به گونه شگفت‌آوری ارتقاء داد... این‌گونه روشنفکری میان عموم مردم در همه کشور و همه ساحت‌های زندگی جاری شد و مسائلی از این دست حتی برای جوانان و نوجوانان و نونهالان، روشن و قابل فهم گشت (بیانیه گام دوم، ۲۲: ۱۳۹۷). معظم له، حفظ استقلال و آزادی و حراست از آن‌ها که نشانگر قدرت یک کشور است را وظیفه تمام افراد به‌ویژه دولت‌ها، بیان کرده‌اند. از منظر ایشان، عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن مظاهر عزت جمهوری است و دولت و ملت ایران در راستای حفظ قدرت و عزت خود می‌بایست حکیمانه و مصلحت‌جویانه و از

موضع انقلابی مشکلات خود را با دیگر کشورها به‌ویژه مستکبران جهان حل نماید. تحقق این اهداف در گرو جمعیتی عظیم، جوان، مقتدر و انقلابی است و شاید همین امر سبب گشته است که رهبر معظم انقلاب در عبارات مختلف در بیانیه بر حضور جوانان تأکید داشته‌اند. تحقق نیروی جوان انقلابی، مستلزم توجه به امر فرزندآوری و مسائل مربوط به آن می‌باشد.

بنابراین، بسیج مردمی به‌عنوان معیاری در قدرت بخشی بعد سیاسی نقش مهمی را ایفا نموده و مسیر تحقق به تمدن نوین اسلامی را هموار می‌نماید. این امر نشانگر اهمیت توجه بر مفهوم جمعیت و آثار تأثیرگذار آن بر قدرت سیاسی است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی جایگاه جمعیت در تحقق تمدن نوین اسلامی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی انجام شد. در ابتدا، با تأمل در آیات، روایات و مسئله فقهی مرتبط، مشخص شد بحث جمعیت و فرزندآوری در دین اسلام و تشکیل تمدنی اسلامی حائز اهمیت است. پس از اثبات اهمیت موضوع جمعیت و فرزندآوری، عواملی که در تشکیل یک تمدن تأثیرگذار است، بررسی گردید. امت‌سازی، عوامل اقتصادی، دفاعی - امنیتی، سیاسی و... مؤثرترین عوامل در این حوزه می‌باشد. بالطبع پیشرفت همه‌جانبه در مسیر دستیابی به تمدن نوین اسلامی، نیازمند نیرو و جمعیت پرتوان و مقتدر است که با تقویت نیروی عقل و خرد در جامعه، در پیشبرد این هدف والا گام برداشته، تمام موانع و آسیب‌های موجود در این مسیر را رفع نموده و شاهد تحقق تمدنی نو و اسلامی در جوامع اسلامی و دیگر جوامع باشیم.

بدیهی است هر تمدنی که بر اساس اسلام بنا شود، ولایتمداری رکن اصلی آن است و بدون رهبری ولایی به نتیجه مطلوب نمی‌رسد. ولی فقیه و مجتهد جامع‌الشرایط می‌تواند از تکثیر نسل در منطقه‌ای از جامعه اسلامی به صورت موقت ممانعت کند، یا گاهی به خاطر کاهش جمعیت مسلمانان در یک منطقه، حکم به افزایش جمعیت دهد. رهبر معظم

انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب، نیروی انسانی مستعد و کارآمد را مهم‌ترین ظرفیت امید بخش کشور در تحقق تمدن نوین اسلامی دانسته‌اند. برافراختن پرچم تمدن نوین اسلامی تربیت نسلی است شجاع، باسواد، متدین، دارای ابتکار، پیش‌گام، خودباور، غیور. تحقق عینی چنین تمدنی با نگاهی فرآیندی به نظام تعلیم و تربیت دینی میسر خواهد بود؛ به این معنا که باید تمام فرآیندهای لازم برای تحقق فرهنگ و تمدن اسلامی تبیین و طراحی و حلقه‌های لازم برای اجرای طرح تمدن‌سازی دینی تکمیل شوند.

خانواده‌ها به‌عنوان نهادی تأثیرگذار در جامعه؛ اصحاب رسانه به‌عنوان مراجع فرهنگی؛ قوای سه‌گانه حاکمه و نهادهای مرتبط، می‌بایست بیش از پیش در راستای این هدف مهم گام برداشته، موانع را برطرف نموده و بر اهمیت این موضوع تأکید نمایند. از جمله مسائل مربوط در این حوزه که می‌تواند راهگشا باشد، عبارتند از: همکاری سازمان‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی بر افزایش آگاهی جامعه نسبت به فواید و آثار فرزندآوری و توجه به آسیب و چالش‌های پیش روی کاهش جمعیت، به‌ویژه با ارائه آمار و اطلاعات علمی؛ فراهم آوردن زیرساخت‌ها و لوازم فرزندآوری و از میان برداشتن اسباب کم توجهی به این موضوع؛ از جمله فراهم آوردن امنیت شغلی و اقتصادی مناسب؛ ارائه تسهیلات مناسب و طرح‌های تشویقی در راستای فرزندآوری؛ کاهش هزینه‌های باروری و درمان کودکان پس از تولد؛ گسترش تبلیغات فرهنگی برای نسل حاضر و نسل‌های آینده توسط مراکز فرهنگی و اصحاب رسانه؛ تغییر سبک زندگی، کاستن روحیه تجمل‌گرایی و افزودن روحیه مسئولیت‌پذیری در محیط خانه توسط اعضای خانواده و...

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه انصاریان، ۱۳۸۳ ش: اسوه، قم.
۲. ایزدی، مصطفی، دولت‌شاه، بهروز، گفتمان ولایت فقیه در حوزه اقتدار دفاعی - امنیتی، فصلنامه مطالعات دفاعی امنیتی، سال پانزدهم، شماره ۶۷، بهار ۱۳۹۶.
۳. بدرا، محمدشتا، «تبیین تاریخی پیدایش بسیج در ایران با تأکید بر نقش بسیج در انقلاب کبیر اسلامی ایران، پژوهش‌های راهبردی انقلاب اسلامی، سال اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۷.
۴. بیانات مقام معظم رهبری برگرفته از سایت www.khamenei.ir.
۵. بیدالله خانی، آرش، «امت واحده اسلام، مبنای هستی‌شناختی هویت اسلامی»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی امت اسلامی، چاپ اول، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی، جلد ۲، ۱۳۹۳.
۶. حافظ‌نیا محمدرضا و ولیقلی‌زاده، علی و احمدی‌پور، زهرا، «بررسی و تحلیل نقش جمعیت در وزن ژئوپلیتیکی ایران»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۳، شماره ۱، بهار ۱۳۸۸.
۷. حبیب‌زاده، قاسم، «ابعاد امنیت از منظر امام خامنه‌ای»، فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره ۳۱، بهار ۱۳۹۸.
۸. حسینی همدانی، سید محمد حسین، انوار درخشان، چاپ اول، تهران، انتشارات لطفی، جلد ۹، ۱۴۰۴.
۹. خامنه‌ای، سید علی، بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران، چاپ اول، تهران، معاونت فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف و امور خیریه، ۱۳۹۷.
۱۰. خان‌باشی، محمد، بستان‌منش، غلامرضا، «سهم سرمایه‌های انسانی و نیروی کار در تحقق الگوی اقتصاد مقاومتی»، ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۸۵، مهرماه ۱۳۹۴.
۱۱. خرمشاد، محمدباقر، طراح‌زادگان، فرخ، «راهبردهای جمعیتی تحکیم اقتدار و امنیت اسلامی ایران»، فصلنامه امنیت ملی، سال نهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸.
۱۲. خیری، حسن، «رویکرد فرآیندی اسلام در تمدن‌سازی»، مجموعه مقالات پانزدهمین جشنواره بین‌المللی پژوهشی شیخ طوسی، چاپ اول، قم، مرکز بین‌المللی و نشر المصطفی، ۱۳۹۱.

۱۳. رشیدزاده، فتح‌الله، «توسعه و تحکیم قدرت و اقتدار نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۳۳، بهار ۱۳۸۸.
۱۴. رضایی، حسن، «مزیت‌های رقابتی جهان اسلام در مسیر تمدن‌سازی نوین»، مجموعه مقالات پانزدهمین جشنواره بین‌المللی پژوهشی شیخ طوسی، چاپ اول، قم، مرکز بین‌المللی و نشر المصطفی، ۱۳۹۱.
۱۵. سعادت، احمد، «عقلانیت اسلامی؛ مبنای تمدن نوین اسلامی»، مجموعه مقالات پانزدهمین جشنواره بین‌المللی پژوهشی شیخ طوسی، چاپ اول، قم، مرکز بین‌المللی و نشر المصطفی، ۱۳۹۱.
۱۶. طبرسی، حسن بن فضل، ترجمه: میرباقری، ابراهیم، مکارم الأخلاق، چاپ دوم، تهران، انتشارات فراهانی، جلد ۱، ۱۳۶۵.
۱۷. عرفان، امیر محسن، «بازاندیشی در ضرورت‌های رویکرد تمدنی به آموزه مهدویت»، مجموعه مقالات پانزدهمین جشنواره بین‌المللی پژوهشی شیخ طوسی، چاپ اول، قم، مرکز بین‌المللی و نشر المصطفی، ۱۳۹۱.
۱۸. فاخر میبدی، محمد، «تمدن نوین اسلامی هدف آرمانی انقلاب اسلامی»، کنفرانس ملی مؤلفه های تمدن‌ساز در بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۹.
۱۹. فرزانه، محمدباقر و خیاط، علی و صفرپور، هادی، «تبیین عوامل ایجاد تمدن اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری»، مجله پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، دوره ۲۴، شماره ۱۱۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۷.
۲۰. فولادی، محمد و حسینی، فاطمه سادات، «تحلیلی بر ابعاد و مؤلفه‌های تمدن نوین اسلامی، از منظر مقام معظم رهبری»، مجله معرفت اخلاقی، سال دهم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۸.
۲۱. قاسمی، زهرا و بهزادی، محمدحسین و حسینی، سید محمد حسین، «امت اسلامی از دیدگاه قرآن»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی امت اسلامی، چاپ اول، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی، جلد ۲، ۱۳۹۳.
۲۲. قنبرپور، بهنام، «پژوهشی بر قلمرو اختیار حکومت اسلامی و تدابیر آن در جلوگیری از کاهش نسل»، مجله مطالعات راهبردی زنان، شماره ۶۸، تابستان ۱۳۹۴.

۲۳. کاظمی، احسان، «راهبردهای سیاسی تقویت اقتدار ملی ج.ا. ایران با تأکید بر اولویت بندی مؤلفه های بعد سیاسی قدرت ملی، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال ۱۷، شماره ۶۷، پاییز ۱۳۹۸.
۲۴. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، چاپ اول، قم، انتشارات دارالحدیث، جلد های ۶ و ۱۱، ۱۴۲۹.
۲۵. گروه مطالعات امنیت، تهدیدات قدرت ملی، شاخص ها و ابعاد، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۷.
۲۶. مترجمان، ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن، چاپ اول، تهران، انتشارات فراهانی، ج ۹، ۱۳۶۰.
۲۷. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار، چاپ دوم، انتشارات دار احیاء التراث العربی، جلد ۱۱۰، ۱۴۰۳.
۲۸. محمودی، مجید، «نقش سرمایه انسانی در تحقق تمدن نوین اسلامی»، اولین همایش ملی مدیریت، اقتصاد و اقتصاد مقاومتی، ۱۳۹۷.
۲۹. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، چاپ اول، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، جلد ۶، ۱۳۷۴.
۳۰. ملکوتی نیا، علی و روزبهانی، زینب سادات، «بررسی و نقد اندیشه «فرزند کمتر، زندگی بهتر» در جامعه معاصر ایران با رویکرد اسلامی»، ماهنامه معرفت، شماره دوم، اردیبهشت ۱۳۹۷.
۳۱. مورگنتا، ه، سیاست میان ملت ها، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۴.
۳۲. موسوی همدانی، سید محمد باقر، ترجمه تفسیر المیزان، چاپ پنجم، قم، دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، جلد ۲۰، ۱۳۷۴.
۳۳. موهبتی، یاسر و ضیائیان، مهدیه، «بررسی ضرورت پیاده سازی اقتصاد مقاومتی در ایران»، مجله علمی پژوهش در علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، سال چهارم، شماره ۱۱، بهار ۱۳۹۷.